

MEMTEKS- KADINLARLA DAYANIŞMA VAKFI (KADAV)
CİNSİYET EŞİTLİĞİ ÇALIŞMASI DEĞERLENDİRME RAPORU

Hazırlayan: Glnur Elçik

Kadınlarla Dayanışma Vakfı

“Kadın olmak ‘zorunda olmak’ anlamına gelmemeli”

Bir katılımcı

İÇİNDEKİLER

ÖZET	2
YÖNTEM	5
ÖNSÖZ	10
GİRİŞ	11
ATÖLYELERİN DEĞERLENDİRMESİ	22
Cinsiyet Nedir?	22
Kadınların Emegi ve Adaletsiz İş Bölümü.....	24
Bedenimiz ve Biz.....	27
Dayanışma	31
SORUN ALANLARI VE ÖNERİLER	34
KATILIMCILARIN DEĞERLENDİRMELERİ.....	41
KAYNAKÇA	43

ÖZET

Memteks'te çalışan 81 kadın işçiyle 06.05.2013-20.06.2013 tarihlerinde yapılan cinsiyet eşitliği çalışması, "Cinsiyet Nedir?", "Ev içi Adaletsiz İş Bölümü", "Bedenimiz ve Biz" ve "Dayanışma" başlıklarıyla gerçekleştirilen dört atölyeyi içermektedir.

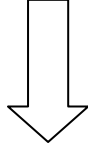
Eğitim programı her grupta 4'er atölye olmak üzere, toplamda üç grupta yapılan 6 haftalık bir çalışmayı kapsamaktadır. Gruplar 30'ar kişilik iki grup ve 21 kişilik bir grup şeklinde oluşturulmuştur.

Çalışma boyunca, hak temelli uygulamalarla sınırlı kalınmayıp, cinsiyet eşitliğine yönelik bir değişimin gerçekleşmesini sağlayacak motivasyonun oluşmasını sağlayacak uygulamalara ağırlık verilmiştir.

Çalışmanın genel hedefi katılımcıların cinsiyete dayalı toplumsal engeller konusunda farklı çözümler geliştirebilmeleri, birey olarak kapasitelerini ortaya koymalarının önüne geçen cinsiyete dayalı kabullerden kaynaklanan engelleri aşabilmeleri için zemin oluşturulmasıdır.

Genel hedefin yanısıra altı spesifik hedef belirlenmiştir:

- 1- Cinsiyete dayalı kabullerin toplumsal olarak inşa edilmiş biçimlerinin tanınması
- 2- Ev ve işyerlerinde işbölümünün mevcut dağılımındaki adaletsizliklerin fark edilmesi, cinsiyet eşitliğine dayalı işbölümü pratiklerinin oluşturulması
- 3- Sağlık, güzellik ve cinsellik üzerinden yürütülen tartışmalar aracılığı ile katılımcıların bedenlerini daha yakından tanıyarak bedenleriyle ilişkilerinin güçlenmesi
- 4- Katılımcıların kendi hayatlarına yönelik beklentilerinde bir artış ve genişleme sağlanması, kendileri için bir gelecek tahayyülü oluşturabilmeleri konusunda cesaretlendirici bir perspektif geliştirilmesi
- 5- Katılımcılar arasında birbirlerini cinsiyete dayalı toplumsal kabullerle yargulamadıkları, sorunlarına ortak çözümler üretebildikleri bir iletişimin ve dayanışma ortamının oluşması

6- İŖyeri yönetimi ve kadın iŖçiler arasında cinsiyet eŖitliđinin sağlanmasına yönelik bir iletiŖim kanalı oluŖturulabilmesi.

YÖNTEM

Yöntemin belirlenmesinde dikkate alınacak esasları şu şekilde belirledim:

- ❖ Katılımcıların çalışma yürütücüleri, çalışmanın içeriği ve sonuçları konusunda bilgi sahibi olmaları
- ❖ Gizliliğin korunması
- ❖ Çalışmanın yönlendiricisi ile katılımcılar arasında, katılımcıların kendi arasında ve katılımcılarla işyeri yönetimi arasında güveni garantiye alacak kuralların ortak belirlenimi
- ❖ Hiyerarşik olmayan öğrenim yöntemlerinin kullanılması
- ❖ Çalışmanın bütünselliğinin korunması amacıyla atölye içeriklerinin birbiri ile bağlantılandırılarak oluşturulması

Ön Bilgilendirme

Çalışmaya başlanırken cinsiyet eşitliğinin neden önemli olduğu ve çalışmanın gerekçelerine ilişkin bilgilendirme yapıldı. Ardından Kadınlarla Dayanışma Vakfı'nın faaliyet alanları konusunda kısa bir sunum gerçekleştirildi.

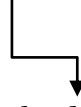
Ortak Kuralların Belirlenmesi

Sunumun ardından, çalışma boyunca cep telefonlarının sessizde tutulması, acil durumlarda telefonlara yanıt verilmesi gibi kurallar, esneklikler katılımcılarla ortak olarak belirlendi.

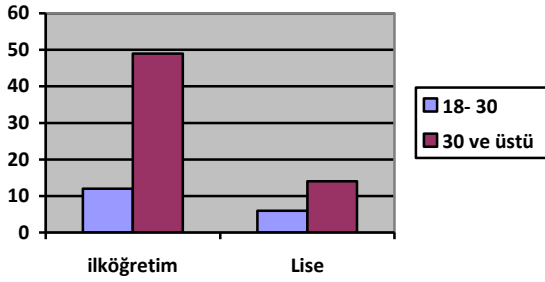
Katılımcılarla çalışmanın yürütücüsü arasında karşılıklı güvenin oluşması açısından katılımcıların rıza vermediği hiçbir anlatının dışarıya yansıtılmayacağı bilgisi verilerek, katılımcıların kendi arasında da aynı ilkeye uyulması vaad edildi. Gerek bu sebeple gerekse katılımcıların kendilerini rahat hissetmesi amacıyla çalışma salonunda yer alan kameralar kapalı tutuldu.

Çalışma Programında İzlenilen Yöntem

Atölyelerde yarı yapılandırılmış bir program izlenildi. Her grubun yaş ve ilgi değişkenleri tam olarak aynı olmadığından, bütün gruplarda temel uygulamalar yapılmakla birlikte, birebir aynı uygulamalara yer verilmedi. Grubun ilgisinin yoğunlaştığı başlıklara yönelik uygulamalara ağırlık verildi.

Şekil 1- Katılımcı Profili

Memteks'in cinsiyet eşitliği çalışması öncesinde uyguladığı katılım anketine 110 kişi "Katılmak istiyorum", 45 kişi "Katılmak istemiyorum", 10 kişi "Belki daha sonra" yanıtlarını verdi. Çalışmaya katılmak istediğini belirten 110 kişiden 81'i ile çalışma gerçekleştirildi. Ancak çalışma sürecinde daha önce katılmak istemediğini belirtenlerden de çalışmaya dahil olmak isteyenler oldu.

Atölye içerikleri planlanırken seçilen örnek ve uygulamaların atölye konuları arasında ilişki kurmayı kolaylaştıran uygulamalar olmasına özen gösterildi. Toplumsal kabullerin çok yönlü sorgulanması açısından birbirinden kesin olarak ayıramamakla birlikte üç temel kalıpyargı biçiminin sorgulanmasına yönelik uygulamaların içerilmesine dikkat edildi:

- Kişisel kalıpyargılar
- Yapısal kalıpyargılar
- Kurumsal kalıpyargılar

Atölyelerde açıklayıcı bilgilendirmeler ve yönlendirmelerin yanı sıra, ağırlıklı olarak, tartışmalara katılımın, sorun alanları ve çözümlerin ortak ve katılımcıların kendince belirlenimi sağlamak ve cinsiyet eşitliğinin tartışılmasını keyifli hale getirmek amacıyla deneyim odaklı öğrenmeye dayanan *formal olmayan (non-formal) uygulamalar* kullanıldı. Yanı sıra kişinin çeşitli yaklaşımlar arasında ilişki kurabilmesini sağlayan, yeni durumlara tepki verebilme becerisini güçlendirici *psikodrama* yöntemi, çalışmanın bütünü tasarlama konusunda bir bakış açısı olarak yansıtılmakla birlikte, sınırlı düzeyde, uygulama olarak da gerçekleştirildi.

Ek olarak çalışma süresince üretilen yazılı ve lafzi anlatıların çözümlenmesinde *söylemsel psikolojiden*¹ yararlanıldı. Atölyelerin içerikleri planlanırken, ele alınacak başlıkların

¹ Söylemsel psikoloji temel olarak söylemin hem inşa edici hem de inşa edilmiş olduğu tezinden hareket eder. Çözümlemesinde “teorik ve uygulamaya dönük çıkarımlarında, gündelik konuşmaların nasıl, ne zaman, nerede ve niçin psikolojik kavramları (örn. Hafıza, bilinç, tutum, inanç, kimlik, algı, duygu, güdü) harekete geçirdiğine odaklanır”. Pei- Ling Hsu ve Wolff – Michael Roth, “Understanding Beliefs, Identity, Conceptions, and Motivations from a Discursive Psychology Perspective”, Springer International Handbooks of Education, 24, 2012, s.3.

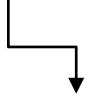
Söylemsel psikoloji söylemin farklı koşullarda farklı şekillerde inşasına dikkat çekerek, çelişkili görünen izahatlara başka bir açıdan yaklaşması nedeniyle kadın çalışmalarında kullanılmak için elverişli bir yöntemdir. Söylemsel psikolojinin aksine, kadınların “hem o hem bu” şeklinde özetlenebilecek cenderesinin psikolojik analizlerde tutarsızlık olarak ele alındığı sık görülen bir durumdur.

Geleneksel psikolojinin söylem ve eylem arasında koyduğu ayrıma karşı çıkararak söylemin inşa edildiği bağlama bir bütün olarak odaklanır. Sally Wiggins ve Jonathan Potter, “Discursive Psychology”, The Sage Handbook of Qualitative Research in Psychology, Sage, 2001, s. 77.

katılımcıların çaresizlik hissine kapılmasını engelleyici, kendi güçlerini küçümsemelerine alan açacak şekilde işlenmesine özen gösterildi. Bu nedenle katılımcıların kendi hayatlarında müdahale edebilecekleri, yönlendirebilecekleri alanlar öncelendi.

Riskler

Bilindiği gibi yaş, cinsiyet çalışmalarında önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak çalışma boyunca katılımcıların kendilerini rahatlıkla ifade edebilmesi amacıyla yazıma dayalı uygulamalarda isim alınmadı. Bu durumda yaşa ilişkin çözümlerinin sadece söyleme dayandığını belirtmek gerekmektedir.

Benzer şekilde, bu çalışmanın bir araştırma değil, uygulamalar içeren bir atölye olması dolayısıyla uygulamaların ve dikkatlerin kesintiye uğramaması için söylenenleri anında not etme olanağım sınırlıydı. Bu nedenle, çoğu kez çalışmanın sonunda aklımda kalanları hızlıca not etme yoluna gittim. Dolayısıyla, rapor boyunca yapılan aktarımların büyük oranda yazılı uygulamalardan çıkan notlar olduğunu hatırlatma ihtiyacı duyuyorum. Yanı sıra katılımcıların yazdıklarını aktarırken anlaşılması mümkün olduğu sürece yazım hatalarına müdahale etmemeye özen gösterdim.

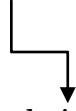
Cep Rehberleri

Katılımcılar için Esenyurt ve Avcılar sınırları dahilinde ücretsiz olarak faydalanabilecekleri türlü hizmetleri içeren iki cep rehberi hazırlandı. Kadınların çoğunlukla “Sana değil dışarı güvenmiyorum” söylemi ile “Sen anlamazsın” söylemi arasında bırakıldığı, bir yandan cahil muamelesi yapılarak, öbür yandan kentin tehlikelerle donanmış olduğu uyarılarıyla kentin kullanımı konusunda cesaretlerinin kırıldığı bilinmektedir. Cep rehberleri bu bilgiden hareketle hazırlanmıştır.

Cep rehberlerinin biri şiddet durumunda başvurulabilecekleri yolları, diğeri ise ilişkiye geçebilecekleri kadın dayanışma merkezleri, kadın örgütleri ve yakın çevrede ücretsiz olarak yararlanabilecekleri kültürel ve sosyal hizmetleri kapsamaktadır.

Çalışma Sonuçlarının Katılımcılarca Değerlendirilmesi

Çalışma, sadece atölyelerin uygulanması değil, atölye öncesi hazırlık ve atölye sonrası değerlendirmeyi kapsayacak şekilde tasarlandı:

Çalışma sonunda katılımcılara, çalışmaya ilişkin görüşlerini iletecekleri bir değerlendirme formu dağıtılarak; talep, beğeni ve eleştirilerin değerlendirilmesi olanağı elde edildi.

Çalışmanın sona ermesinden iki hafta sonra, bu çalışmanın yürütülmesine Puma'nın ve Memteks yönetiminin aldığı inisiyatife dikkat çekilmesi ve çalışmadan kalan birlikteliğin katılımcılar için hatırlatıcı olması amacıyla katılımcılara atölyelerin uygulanması sırasında çekilen fotoğraflarla birlikte bir katılım belgesi sunuldu. Yine aynı şekilde, çalışma sonucundan katılımcıların da haberdar edilmesinin etik bir gereklilik olmasından hareketle, hazırlanan raporun özet bir örneği katılımcılara da dağıtılacaktır.

Bazı şeyleri
unutmak istiyorum

Bir katılımcı

ÖNSÖZ

Kadınlarla yapılan “kadın hakları” vb... çalışmalar sıklıkla kadınlara nasıl daha bilinçli insanlar olabileceklerini ya da annelik rol ve sorumluluklarını öğreten içerikler üzerine kurulmuştur. Oysa bu tür çalışmalar, aşağıda örneklenen beklentiler ve sorunlarda da görülebileceği gibi, kadınların zaten cahil oldukları, bir şey bilmedikleri kalıpyargısını pekiştiren bir bakış açısı olarak karşı çıkmaktadır. Ancak cinsiyet, diğer pek çok konudan farklı olarak gündelik hayatta deneyimlenen, kadınların yaşadıkları ve fakat sıklıkla yaşadıklarının farkında olmadıkları, dolayısıyla hem kendilerince hem de diğer kadınlarla birlikte yeniden yorumlanmaya ihtiyaç duydukları bir konudur. Bu nedenle öncelikle çalışmayı *bilinçlendirme* yerine *farkındalık* çalışması olarak oluşturmaya çalıştım. Yanı sıra bu çalışma ile hedefimiz kadın ve erkeğe özgülenen rol ve sorumlulukların algılanmasında bir kırılma yaratmak olduğundan, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik sorunlarla başa çıkılmasında kadınlara yeni sorumluluklar yüklemek yerine, erkeğin sorumluluklarını hatırlatan uygulamalara da yer verdim.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde sorumluluk alan Olgun Aydın, Emel Öztürk, Sezen Ataselim, Bahar Akbulut, Erdal Altıparmak’a, önerileriyle desteğini her zaman hissettiren arkadaşım Serap Güre’ye ve en önemlisi de çalışmayı ilgiyle takip eden, samimi paylaşımlarını esirgemeyen katılımcılara teşekkür ederim.

Gülner Elçik

Bizler yönetim olarak bütün personelimizin farklı konularda bilgi edinmelerini önemsiyoruz. Ancak Puma’nın sürdürülebilirlik çalışması, bu alandaki hedeflerimizi bir sıraya koymamızı sağladı ve bu alanda kadınlarla yapılacak bir çalışmanın öncelikli olduğunu düşündük.

Kadınlara ne kadar geniş bir alan tanınırsa, kişisel olarak ne kadar donanımlı olabilirlerse o kadar çok şey başarabileceklerine inanıyorum. Ben bir erkek olarak diyelim ki devletle ayrı fikirde olsam bile benim önümde herhangi bir engel yok. Ama kadınlar kıyafeti, davranışı vs.. sebeplerle çeşitli engellerle karşılaşılıyor.

Bizler, işe alırken de, işle ilgili sorunların ifade edilmesinde de kendine güven meselesini çok önemsiyoruz. Bu çalışma kadınların kendine güvenini sağlayabilmesi anlamında önemli. Bu eğitimin devamını da gerçekleştirmek isteriz.

Erdal Altıparmak/ Fabrika Müdürü

Ben bu çalışmadan güzel şeyler bekliyorum. Örneği (örneğin) hayata karşı güzel umut ediyorum. Çünkü o kadar sorun yaşadım ki. Umut ederim ki kendime yeni bir sayfa açarım

Bir katılımcı

GİRİŞ

Uluslararası alanda kutlanır hale gelen 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nün çıkış noktası 8 Mart 1857'de Amerika'da çalışma koşullarının düzeltilmesi talebiyle eylem yapan tekstil işçisi kadınların talepleriydi.

O dönemde uzun çalışma saatlerinin kısaltılmasını, izin günlerinin olmasını talep eden kadın işçiler bugün tekstil sektörünün neredeyse tamamını oluşturmaktadır. "İstihdamın kadınlaşması" olarak tarif edilen bu durum, bir yanıyla özellikle tekstil fabrikalarında yapılan cinsiyet eşitliği çalışmalarının, kadın işçilerde yaratabileceği etkinin önemini ortaya koymaktadır.

İşyerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması çeşitli ulusal ve uluslararası hükümlerle korunmuş bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır:

Memteks çalışmasının gerçekleştirilmesinde inisiyatif alan Puma da, İş Ahlakı ve Davranış Kuralları'nda cinsiyet ayırımına doğrudan ve dolaylı olarak değinen iki düzenlemeye yer vermiştir:

- *Irk, din, yaş, sosyal durum, siyasi görüş, cinsiyet, cinsel yönelim veya kişinin şirket içerisindeki pozisyonu açısından hiçbir ayırım yapılmaksızın herkesin eşit sayılması gereklidir.*
- *İş yerinde herkesin şahsi onuruna saygı gösterilmesi gereklidir. Hiçbir surette zorla çalıştırma, rahatsız etme, hakaret etme ve/veya bedensel cezalandırma şekillerine izin verilmeyecektir.*

Yerel düzeyde karşımıza çıkan en önemli düzenlemelerden biri ise 2009 yılında, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile, kadın istihdamını ve cinsiyet

eşitliğini de içeren İnsana Yakışır İş Ulusal Programı'nı uygulamak için imzaladığı Ulusal Mutabakat Zaptı'dır.²

Bütün bu düzenlemeler, çalışma yaşamında cinsiyetçiliğin önlenmesi ve kadın işçilerin güçlendirilmesine yönelik karar ve uygulamaların oluşturulmasının uluslararası alandaki önemini ortaya koymaktadır.

Eğitim sürecinde fabrikada insan kaynakları sorumlusu olarak görev yaptım. Bu süreçte kadın çalışanların eğitim öncesinde birbirleri hakkında olumsuz konuştuğunu, izinlerini çoğunlukla çocuklarının ihtiyaçları için kullandıklarını, sık hastalık yaşayıp doktora gittiklerini gözlemledim. Eğitimden sonra kadınlar arasındaki ilişki güçlendi. Benim açımdan da bir eğitim katılımcısı olarak değişiklikler oldu; kendime artık daha çok zaman ayırıyorum. Kendimi önemsiyorum, yaptığım şeyleri

görüyorum artık. Erkeklerin de yapabileceği ama yapmadığı, kendi zorunluluğumuz gibi gördüğümüz şeyler olduğunu farkettim. Çeşitli durumlarda başvurabileceğimiz yerlerle ilgili bilgiler edindim. Ayrıca insan kaynakları sorumlusu olarak bazı kadınlarla hiç ilişkim yoktu. Onlarla ilişkilerim güçlendi, sorunlarını anladım. Onlar da beni tanıdılar. Bazı kadınların düşündüğümünden çok farklı olduğunu gözlemledim. Yanımızdan geçerken yüzüme bakmaya, selam vermeye başladılar.

Zaten çalışma öncesinde yaptığımız ankette çalışmaya katılmak istemediğini söyleyenlerden sonradan katılmak isten çok oldu.

Emel Öztürk/ İnsan Kaynakları Sorumlusu ve Atölye katılımcısı

Fabrikalar da dahil bütün örgütlenmelerin; işleyiş kuralları, görev paylaşımı, çalışanların statüsü gibi konulardaki düzenlemeleri içeren formal yapılanmaları olduğu gibi, çalışanların gerek kişisel yaşamlarından gerekse yaptıkları işten kaynaklanan düşünce ve duygularının oluşturduğu bir informal yapısı bulunmaktadır. Organizasyonlar basitçe sabah gelip akşam

² “Memorandum of Understanding signed for Decent Work Country Priorities” Türkiye yönetimi ve ILO'nun Türkiye'nin kadın istihdamının artırımı ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması da dahil olmak üzere dört alanda sosyal katılımına yönelik ulusal bir programı uygulama kararı aldığını bildirmektedir.. Bkz.

<http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/ankara/info/memorandum.htm>

çıkılan mekânlar olarak düşünülmemelidir.³ Organizasyonların bu görünmez karakteri bir yandan organizasyonları çalışanlar arası yoğun iletişimlerin gerçekleştiği “iletişim sistemleri”ne dönüştürürken, bir yandan da cinsiyeti sorun, beklenti, talep ve önerilerin oluşmasında belirleyici bir değişken haline getirir.

--*--

Çalışmamızda katılımcılar bir beklenti ağacı oluşturarak, çalışmaya ve kendi hayatlarına yönelik beklenti, talep ve korkularını ifade etti.

Beklentilerden Örnekler

- ✚ Hayatta tek isteyim çocuklarımın Bir meslek sahibi olmasını(1) isterim sağlıklı huzurlu bir şekilde. Çünkü ben bir anneyim başka ne isteye bilirim.
- ✚ Bu hayatta ailemle huzurlu mutlu sağlıklı bir yaşam bekliyorum. Çocuklarımın okuyup daha rahat meslek edinip huzurlu ve sağlıklı (olmasını).
- ✚ Emekli olup çocuklarımın mutluluğunu görebilmek isterim
- ✚ Huzur, mutluluk, çocuğuma iyi bir gelecek.
- ✚ Benim tek amacım (Allah) çocuklarıma sağlık, mutluluk ve huzur versin. Eşimden beklentim sabırlı (olmasını) ve huyunun biraz değişmesini isterim

³ Roberta Cava, Escaping The Pink Collar Ghetto: How Women Can Advance In Business, Toronto: Key Porter Books, 1988.

- ✚ Kendime ait bir evim (olsun). Evlatlarımla sağlıklı ve huzurlu bir hayat tabiki eşimlede. Çocuklarımlın çok güzel yerlere gelip başarılı olmalarını istiyorum.
- ✚ Hayattan beklentim sağlık, huzur. Çocuklarımlın hayırlısıyla evlenmelerini çok istiyorum. Hayatları güzel geçsin istiyorum.
- ✚ Çocuklarımlın biryerlere gelip ayaklarının üzerinde durmalarını istiyorum. Toplumsal olarakda yaralarımızzn iyileşmesini istiyoruz.

Korkulardan örnekler

- ✚ İlerde çocuğuma güzel bir anne olabilirmiyim diye endişeleniyorum
- ✚ Evlendikten sonra eşimin bana olan saygısının ve sevgisinin azalmasından korkuyorum (nişanlıyım)
- ✚ Kimseden korkum yok, çocuklarıml için korkuyorum
- ✚ Hayattaki endişem çocuklarımla güzel bir gelecek sağlayamamak ve başlarına kötü bir şey gelecek diye korkuyorum. En büyük endişem bu...
- ✚ Çalışmakta olduğum (olduğum) için cocuhun (çocuğun) derslerinden endişeleniyorum (endişeleniyorum).
- ✚ Çalıştığım için çocuklarımlın başına bir şey gelmesinden endişeleniyorum
- ✚ Çocuklarımlın okul hayatını etkilemeyen öneriler isterim bu çalışmadan
- ✚ Çocuğum için endişelenirim çünkü okulda birisi döver veya bir yerden düşer diye.
- ✚ Çocuklarımlın geleceyi (geleceği) için endişelyim. İyi, başarılı birer insan olabilecekler mi?
- ✚ Çalışma şartlarımızdan dolayı çocuklarımla fazla vakit ayıramıyorum... Onların geleceğinden endişe ediyorum.
- ✚ İyi bir anne olmamaktan, maddi ve manevi onların ihtiyaçlarını karşılayamamaktan (endişe ediyorum).

Çok sayıda katılımcı hayattan herhangi bir beklentisi olmadığını belirtmiştir. Bilindiği gibi beklentilerin ortadan kalkması, çoğunlukla kişilerin gelecek tahayyülünün “ertesi günü

kotarmak” endişesi içinde kaybolması ile açıklanmaktadır.⁴ Öte yandan *Giriş* başlığı altında belirtildiği gibi, katılımcıların beklenti ve korkularının kendilerinden çok ailelerine, (varsa) çocuk ve eşlerinin hayatlarına ilişkin temenni ve endişeler içermesi dikkat çekmiştir. Benzer şekilde, kendi hayatlarına ilişkin beklentilerinin çoğu dahi, yine çocuklarının ve eşlerinin kendileri ile ilişkilerine yönelik beklentilerdi:

- *Verdiğim her şeyin kıymetinin bilinmeyi ve en azından teşekkür edilmesini istiyorum*
- *Beklentim, yaptığım işte teşekkür edilmesini istiyorum*
- *Kendime olmayan özgüveni kazanmak istiyorum. Çocuklarım ve kendim hakkındaki kararları kimse karışmadan birlikte karar vermeyi istiyorum. Çocuklarımdan uzaklaşmak ayrı fikirlerde olmak istemiyorum. Fiziksel olarak birileri tarafından aşığılanmak istemiyorum.*
- *Biz kadınların bilmediğimiz haklarımızı öğrenmek istiyoruz. Gendimize gelecek bir yol çizmek istiyoruz. Bir bayan olarak haklarımızı savunmak istiyorum.*
- *Başta kocam olmak üzere çocuklarıma karşı benimde haklarımın olduğunu ve bir insan olduğumu nasıl anlatabilirim*
- *Kocalarıma ve çocuklarıma haklarımı hatırlatmak*
- *Evide yaptığım işleri daha iyi yapmak, herkesin beynemesi*
- *Kendimi, haklarımı çocuklarıma ve eşime nasıl kabul ettirebilirim*
- *Çuk yoğun çalışmaktan kendime zaman ayıramıyorum. Kadın olduğumu unuttum. Eşim, oğlum(un) bana yardım etmelerini isterim*
- *Her şeyden önce kendime güvenimin artmasını. Eşimin beni insan olarak sevmesi(ni) (isterim), sadece kadın olarak değil. Çocuklarıma daha faydalı bir anne olmayı (isterim).*
- *Eşim(den) güven bekliyorum. Bu çalışmada kendime güven (duymayı) bekliyorum*
- *Çocuklarımla diyalogumun daha iyi olması(nı) isterim*

⁴ Örn, bkz. Jens C. Thimm, Arne Holte, Tim Brennen, Catharina E. A. Wang, “Hope And Expectancies For Future Events In Depression”, *Front Psychology*, 4: 470, 2013.

- *Yaptığım işleri herkesin beğenmesi*

Kişisel yaşamlarına ilişkin diğer beklentiler ise iki konu üzerine odaklanıyordu: Eğitim ve evlilik.

Örneğin;

“Dışardan eğitimimi tamamlamak, düğünümün sorunsuz geçmesi, eşimle sağlıklı, mutlu, huzurlu bir evliliğimin olması(nı istiyorum).”

“Üniversiteyi kazanmak istiyorum. Güzel bir evlilik yeri ve zamanı gelince. ... kendi ayaklarımın üstünde durmayı istiyorum.”

Bu çalışmaya bilgilenmek için katılmak istedim. Çalışmadan sonra eşime karşı sesim çıkmaya başladı. Her şeyi benim üzerime yüklemeyin, biraz da siz yapın” diyorum artık. Kendime vakit ayırmaya başladım. Kendime güvenim geldi. Bu eğitim gözümü açtı. Kendimi unutmuş gibiydim, kendimi hatırlamamı sağladı. Ayrıca çalışmaya katılanlar olarak kendi aramızda konuşmaya devam ediyoruz. Ne kadar çok şey yaptığımızı farkettilik.

İlknur Öztop/ Katılımcı

Katılımcıların çalışmaya yönelik beklentilerinin görece daha fazla olması ve daha net yazılması, bir yandan katılımcıların kısa zaman aralığındaki gelişmelere dair beklentiler oluşturabildiğini gösterirken, bir yandan da bir cinsiyet eşitliği çalışmasına ne kadar açık olduklarını ortaya koymaktadır.

Çalışmaya yönelik beklentilerden örnekler:

- *Kendimi daha rahat ifade etmeyi öğrenmek*
- *Kendim için bir bayan olduğum için rahat olmak ve güvenilir hissetmek*
- *...toplumun baskısı olmadan herkesin eşit şartlarda olması*
- *Farklı düşüncelere sahip insanlar tanımak.*
- *Bildiğim bazı şeylerin farklı dilde ve farklı başlık altında anlatımı dikkatimi çekti, bana bir şeyler kazandıracağınıza inanıyorum*

- *Kadın dayanışmanın başında içimdeki korkuyu konuşarak atlatacağımı sanıyorum, kendime güven vereceğini düşünüyorum bir çok şeyi bilmediğimi benim haklarımın ne olduğunu öğrenmeyi düşünüyorum*
- *Bu eğitimi bize çok faydalı olacağını inanıyorum.kendimize olan güvenimizin çok artacağını düşünüyorum.*
- *Bu çalışma güzel bir şey. Topluma girip insanları tanıyoruz bilmediğimiz şeyleri öğreniyoruz*
- *İleride mutlu, huzurlu bir birey olmak istiyorum. Bazı şeyleri unutmak istiyorum*

Bunların dışında, özgürlük ve eşitlik gibi politik duruma ilişkin değerlendirmeler ve talepler içeren beklentilerle karşılaşıldı:

- *“Bir kadın olarak kendime daha çok zaman ayırmak istiyorum ama yarışmaktan (yarışmaktan) olmuyor. Hep sorumluluk bizde. Bende özgür olmak istiyorum.”*
- *“...Gururlu ve onurlu bir hayat şekli içinde olmak.”*
- *“Destek almak ve destek vermek adına tüm kadınlarımızla topluma faydalı bir birey olmak.”*
- *“Bir kadının dışarıda özgürce dolaşabilmesi.”*
- *“Birbirimizi daha yakından tanımak. Paylaşmayı öğrenmek. Burda öğrendiklerimizi bizden sonrakilere iletmek ve daha çağdaş yaşamalarını sağlamak.”*
- *“Bu eğitimden bilmediklerimi öğrenmek ve kadın ve eşler arasında eşitli olmasını istiyorum(m).”*
- *“Benim peklettim (beklentim) erkek kadın ilişkisinin aynısı olsun isterim. Dışarda ve evde eşitlik bütün özgürlüklerin aynısı olsun. Erkek kadın birbirine saygılı olsun isterim.”*
- *Hayatımda birçok sorumluluğumun üzerimden az da olsa alınmasını bekliyorum.”*

- *“Hep veren hep duyarlı olmak istemiyorum. Her zaman anlayış göstermek istemiyorum. Hangi sözlere duyarlı hangi sözlere duyarsız olmak (gerektiğini) bilemiyorum.”*
- *“... Suriyede savaşın bitmesini isterim.”*

Bir katılımcı da kadınlar üzerindeki baskının ortadan kalkmasına yönelik talebini “Toplumsal cehaletin değişmemesi(nden) korkuyorum.” cümlesiyle ifade etmiştir.

Özetle; alınan beklentilerde dikkat çeken dört temel durumdan bahsetmek mümkündür:

- ❖ Geleceğe yönelik beklentinin olmayışı
- ❖ Katılımcıların kendi hayatlarına dair beklentilerin darlığı
- ❖ Kişisel beklentilerin dahi aile bireyleri ile ilişkilere dair talepler içermesi
- ❖ Beklentilerin özgüven eksikliğinden kaynaklanan korku ve kaygılarla içiçe girmesi

Korku ve beklentiler alınırken en dikkat çeken durumlardan biri, katılımcıların özgüven eksikliğinin hem beklentiler hem de korkular düzeyinde ifade edilmiş olmasıdır. Örneğin, katılımcılar *“Özgüvenimin artmasını kendimi daha iyi ifade (edebilmeyi) isterdim”, “Özgüvenimin daha da güçlenmesini isterdim.”* vb... beklentilerde ifade ettikleri taleplerini, kendi hayatlarına ilişkin korkuları alınırken aşağıdaki şekilde örneklemişlerdir:

- *Kendimi ifade edememekten korkuyorum*
- *Başarısız olmaktan korkuyorum*
- *Ben kendimi anlatamıyorum hep giriden (geriden) gidiyorum*
- *Konuşmam düzgün değil arkadaşlarım bana gülerse korkuyorum*
- *Ben kendimi ifade edemiyorum. Anlatmak istediğim konuyu yanlış anlıyorlar*
- *Kendimi ifade edemiyorum. Konuştuğum her sözünde tereddüte kalıyorum yanlışımı diye*
- *Çalışırken tek korkum yanlış yapmak bazen kendime güvenmiyorum*
- *Suçlanmaktan korkuyorum*

- *Haksız yere suçlanmak(tan) korkuyorum*
- *Yargılanmak istemiyorum*

Çalışmada kadınların iş arkadaşları, eşleri, çocukları veya akrabalarının küçümsendiğine ilişkin çeşitli örneklerle karşılaştık:

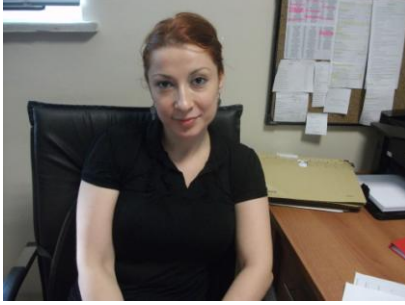
- *İşe ilk gediğimde bana bakılıp konuşan ve gülen, benimle dalga geçen birisi (vardı, ondan endişe ettim).*
- *Dikimhanede usta yardımcılığı yapan kişinin yanımdaki arkadaşına beni kastederek “ne varsa sende var, sen daha iyisin” der gibi konuşması beni çok rencide etti.*
- *Fotoğraf makinasını açamadım oğlum “cahil annem” dedi.*
- *...Bir gün ben annemlerde bilgisayarla oynuyordum. Yeğenim beni görünce “Sen nasıl açtın hala?” dedi. Yani bugüne kadar bilgisayarı sanki o açtıymış gibi. Beni çocuk aklıyla küçümsediğini hissettim. Hadi oradan sanki bana senmi öğrettin açmayı, dedim*
- *Eşim beni yeni evlendiğimiz zaman küçümsemişti başörtümden dolayı*

Çalışma boyunca farklı şekillerde ifade edildiği gibi; sokakların güvenli olmaması, işkoşullarının kadınların ihtiyaçlarını gözetir biçimde düzenlenmemesi, ev içindeki sorumlulukların aile bireyleri arasında eşit paylaşılmaması gibi eksikliklerin de kadınlarca kendi eksikliklerinden kaynaklanan sorunlar olarak değerlendirilmesi özgüveni örseleyici etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle kadınlar terkedilme endişesi yaşamakta, kentsel alanı kullanmak, sokağa çıkmak konusunda isteksiz hale gelmektedir. Çalışmamızda katılımcılar bu durumu “*Yalnız kalmaktan korkuyorum.*”, “*İleriki yıllarımda kocamla seks hayatım kötüye giderse (diye korkuyorum)*” cümleleriyle özetlemişlerdir.

Yaşam koşullarının kadınların ihtiyaç, talep ve endişelerini gözetmemesi de katılımcıların korkularına yansımıştır: “*Dış mekana, sokağa çıktığımda kapalı bir bayan olarak gözleriyle taciz etmeleri(nden) korkuyorum.*”

Toplumun kadınlardan sürekli olarak uzlaşımçı, barıştırmacı olmaları yönündeki beklentileri çalışmaya ilişkin endişelerden biri olarak karşımıza çıkmıştır: “*Düşüncelerinden dolayı herkesin birbirini dışlamasından endişeleniyorum.*”

Öte yandan, özgüven eksikliği ve mesleki doyum arasındaki ilişkiyi tartıştığı araştırmalarıyla bilinen özgüven Korman, özgüven düşüklüğünün bu doyumun sağlanmasında bir engel oluşturduğunu, özgüven ve mesleki doyum arasındaki dengenin sağlanabilmesi için işkoşullarının kişinin kapasitesini güçlendirici ve öz-tutarlılığını zedelemeyecek şekilde düzenlenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Bunun için de işkoşulları kişinin yeteneklerini gözetmeli, buna uygun biçimde oluşturulmalıdır. ⁵

Kadınların yüzünün gülmesi, kendine güvenmesi işlerine de yansıyor. Toplumsal açıdan da böyle bir çalışmanın bizler açısından büyük bir fırsat olduğunu düşünüyorum. Ben 2.5 sene öncesi ile –işe 2.5 sene ara vermiştim- şimdiyi kıyasladığımda bir fark görüyorum. Kadınlar dertlerini anlatırken çekiniyorlardı, bir şey yazılması gerektiğinde gizli gizli benim yazmamı rica ediyorlardı. Şimdi ise şefinden izin alamadıysa artık buraya gelebiliyor. Şefler de kadın çalışanlarla ilişkilerinde daha ılımlı ve dikkatli. Kadınların güçlendiğini görmek onların da daha özenli davranmalarını sağladı.

Tuğba Kara/İnsan Kaynakları Sorumlusu

Bu nedenle, Memteks çalışmamızda da kişinin kendine güveni ile ilgili endişelerinin, bilgi ve bilmenin öne çıktığı alanlardan biri olarak yer yer işyerine ve çalışmaya ilişkin kaygılarla birleştiğini gördük:

- *Ben işyerinde biraz çekinerek çalışıyorum. Bazı şeylerde aydınlatmıyorlar. Onun içi(için) korkarak çalışıyorum*
- *İş ortamında çekinerek çalışıyoruz. Her şeyden korkuyoruz kızarlar, bağırırlar diye. Yanlış anlaşılmaktan korkarım.*
- *İşimi kaybetmek(ten) korkuyorum.*

⁵ A. K. Korman, “Task Success, Task Popularity, And Self-Esteem As Influences On Task Liking”, *Journal of Applied Psychology*, 1968, 52, 484-490. Akt. Elsa M. Lopez, “A Test of the Self-Consistency Theory of the Job Performance-Job Satisfaction Relationship”, *The Academy of Management Journal*, 25(2), 1982, s. 336.

Özetle, katılımcıların beklenti, korku ve kaygılarının büyük bir kısmının toplumun kadınlara yüklediği sorumluluk ve taleplerle ilişkili olduğu saptanmış, katılımcılar açısından özgüven bir eksiklik ya da beklenti olarak çalışmanın farklı aşamalarında gündeme getirilmiştir. “Sorun alanları ve Öneriler” başlıklı bölümde bu konuya bir kez daha değinilecektir.

Ben toplumda ilk eğitimin kadınlar tarafından başlatıldığına inanıyorum, bunun anlamı da ilk eğitimi çocuklar alıyor . Kadınların kendine olan güveni ,bilinci ne kadar fazla olursa daha sağlıklı toplumlar elde edeceğimizi düşünüyorum.. Kadav’la yaptığımız çalışma kadınların güçlendirilmesi ve topluma bir birey olarak kazandırılması açısından çok önemli bir adım oldu ve çalışma sonrasında kadınların kendilerine olan inancın arttığını gördüm bir de Memteks’de kadın çalışanların oranı %70 olduğu dikkate alınırsa bunun ne kadar önemli bir adım olduğu açıkça görülür.

Bahar Akbulut/ Pazarlama Müdürü

ATÖLYELERİN DEĞERLENDİRMESİ

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

T.C Anayasası, m.10

Cinsiyet Nedir?

Kadınlar dünya nüfusunun yarısını oluşturmalarına karşın, politika ve hizmetler oluşturulurken göz ardı edilmekte, erkeklerin ihtiyaç ve çıkarlarına göre düzenlenmiş koşullara göre yaşamak durumunda kalmaktadır.

Memteks çalışması temel olarak, kadınların kişisel alanlarında yaşadığı olayların cinsiyetle bağlantısını kurarak, kadın olmalarıyla ilgili ortak deneyimleri üzerinden kadınlık politikasını sorunlar ve olanaklar düzeyinde tartışılabilir kılmak üzerine inşa edilmiştir.

Atölyenin ilk bölümünde bebeklikten yaşlılığa kadar ev içinde, iş yaşamında ve toplumsal yaşamda kadına ve erkeğe yüklenen roller, bu rolleri üreten söylemler, davranışlar ve kabuller ele alınmıştır. Amaç, cinsiyete dayalı kısıtlama ve baskıları örneklendirerek, alternatif ilişki biçimleri üzerinde durmaktır.

Cinsiyetlerinin kadınların gündelik hayatlarındaki belirleyiciliğini anlatmak amacıyla ilk uygulamada katılımcılara üç tez verilmiş, münazara yöntemiyle tezlerin olumlu ve olumsuz yönleriyle tartışılması sağlanmıştır.

Münazaranın, katılımcılar savunmadıklarını düşündükleri, olumsuzluk taşıyan görüşlere çok kolayca gerekçeler bulabilmesi, toplumsal yargıların kişisel olduğu düşünülen inanışların şekillenmesinde ne kadar etkili olduğunu göstermesi açısından öğretici olduğu düşünülmektedir.

Münazara gruplarından elde edilen sonuçlarla, doğum öncesinden ölüme kadar kadınlara yüklenen rollerin tartışıldığı bir hayat çizgisi oluşturularak, kadınlığın toplumsal beklentilerle nasıl şekillendirildiği ele alındı.

Yasalarda 17 yaşını doldurmadan evlenmek Medeni Kanun'a göre yasaklanmıştır.

Yasalar gereği dini nikah ancak resmi nikahtan sonra yapılabilir. Resmi nikahı olmayanlara dini nikah kıyanlar da kıydıranlar da Türk Ceza Kanunu'na göre cezalandırılmaktadır.

İlk gün sonunda bir grupla yapılan “Erkek Olsaydım” uygulamasıyla, katılımcılar oynanan oyunun sonunda önlerine düşen kağıtları okuyarak, birbirlerinin yazdıklarını değerlendirmişlerdir.

Katılımcılar erkek olsalardı özetle şunları yapacaklarını belirttiler:

- *Daha hür bir insan olurdum, daha rahat oluyorlar*
- *Okuyup meslek sahibi olmak isterdim*
- *Okurdum*
- *Gece hayatı yaşamak isterdim... çalışıp kazandığım paranın hesabını kimseye vermeden harcardım.*
- *Geç evlenirdim*
- *İşten geldiğim zaman koltuğa yayılıp dinlenirdim*
- *Okurdum ve 17 yaşında evlenmezdim*

Kadınların Emeği ve Adaletsiz İş Bölümü

İlk günün genel bir değerlendirmesi ile başlanan atölyede, çeşitli senaryolar verilerek katılımcıların kadınların anne, kayınvalide ya da kızçocuğu olarak ev içindeki işleri ve erkeklerin baba, eş ya da oğul olarak bu işlerin yapılmasına katılımı, erkeklerin ev içindeki işlere yönelik sorumlulukları ele alınmıştır.

Kadınların bir yandan evişlerinin eşlerince, erkek kardeşlerince vs... paylaşımına ihtiyaç duyarken diğer yandan evişlerinin esas olarak kadınların görevi olduğu söylemi arasında kalması, ev işlerinin sadece fizyolojik değil psikolojik anlamda da bir yük oluşturmasına sebep olmaktadır. Ancak katılımcılar özellikle evdeki emeklerinin erkeklerce görülmemesinden, eşlerinin veya çocuklarının kendisinin çalışmasını istememesinden, kendi ihtiyaçlarının gözetilmemesinden şikayet etmişlerdir. Bu durum katılımcılarca belirtilen beklentilerin büyük bir kısmında, verdikleri emeğe çocuklar ve eşlerince değer verilmesi talebi ile de gözlenebilmektedir.

Medeni Kanun'a göre kadın çalışmak için eşinden izin almak zorunda değildir.

- *Eşim çalışmamı istemiyor ama kendisi de çalışmıyor*

- Eşim çalışmamı istemiyor ama çalışmak zorundayım kendisi çalışmıyor. Çocuklarımda babası gibi çalışmamı istemiyor. Ben ayaklarımın üstünde durmak istiyorum.
- Emeğin karşılığı şiddet olmamalı
- Yeri geliyor traş bıçağından bile beni sorumlu tutuyor, 'Neden almadın!' diyor.
- İşten eve geliyorum aç olarak, bakıyorum yemek bitmiş. Beni saymamışlar. Sanki ben yaşamıyom o evde.

Önceden konuşurken hata yapacakmışım gibi geliyordu. Ama bu çalışmadan sonra kendime güvenim arttı. Eşim ve çocuklarımla ilişkim değişti. Önceden her şeye "Ben yaparım, ben susarım" diyordum. Şimdi söylüyorum.

Kendimizi sıkardık konuşurken. Mesela bazı organları konuşamazdık ama rahat rahat konuştuk. Çünkü herkes aynı bilgiyi edindi.

Artık çevremdekiler kızlarına öğüt verdi mi,

"Oğluna niye söylemiyorsun?" diyorum. Hem arkadaşlar olarak da birbirimizi tanıdık, Karşılaştığımızda sohbet ediyoruz.

Bu eğitime karar verenin yönetim olduğunu bilmek de bizi rahatlattı.

Kibriye Temizel/ Katılımcı

Ev işlerinin karşılıksız, esnek, tekrara dayanan niteliği, bir iş olarak görülmemesi, kariyer olanağının olmaması gibi özellikleri, bütün yüküne rağmen ev işlerine harcanan emeği görünmezleştirmektedir. Kadının ev içindeki emeğinin görünmezleştirilmesi, ev dışında yani çalışma hayatındaki emeğinin görünürlüğü de belirlemektedir. Örneğin katılımcıların tamamına yakını, ev içindeki işlerin cinsiyetler arasında eşit dağılımından şikayetçi olmasına karşın, çalışma hayatından elde ettiği ücreti "aile bütçesine katkı" şeklinde değerlendirmiştir. Benzer şekilde katılımcıların azımsanmayacak bir kısmı eşleri çalışmadığı halde kendilerinin çalışmasını bir güç olanağı olmak yerine, mahcubiyet içeren ifadelerle anmıştır. Çalışanların çoğunun maaşlarını kocaları ya da kayınvalideleri almakla birlikte, maaşlarını kendileri

alanlar da şahsi bir harcama yapmamış, ev için yapılan harcamaları şahsi harcama olarak değerlendirmişlerdir.

Bedenimiz ve Biz

“Bedenimiz ve Biz” atölyesinde toplumsal bedenin cinsiyetle ilişkisi, güzellik, sağlık ve cinsellik konularının ele alındığı atölyede, kadınlar arasında bedenle ilişkilendirilebilecek, konuşulamaz görülen çeşitli konuların paylaşımına dönük yeni bir alanın oluşturulması da hedeflendi.

Çalışmanın ilk gününden itibaren yapılan uygulamalar içerisinde katılımcıların bedenlerini kullanmalarını gerektiren atölyelerde rahat davranmadıkları fark edilmiştir. Bu durum, öncelikle kadın bedenine tahrik unsuru olarak bakılmasından, kadınların bedenlerini kamusal alanlarda farklı biçimlerde kullanması halinde bir mahcubiyet yaratmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan kadınların kendi bedenleri konusundaki genel memnuniyetsizlik katılımcıların bedenlerini dikkatini çekecek şekilde öne çıkarmalarının önüne geçmektedir. Atölyenin başında katılımcılar bedenlerini sıklıkla el ve kollarla sınırlı olarak kullanmaya çalışmış, bedenin farklı yerlerini kullanmak konusunda çekimser kalmışlardır. Ancak günün sonunda yapılan uygulamada bu tereddüdün büyük oranda ortadan kalktığı görülmüştür.

--*--

Katılımcılar, çok çalışıp da kendilerine vakit ayıramadıkları zamanlardaki hislerini “kadınlığımı unuttum” ya da “ben de kadın mıyım” şeklinde yorumladılar. “Kadınların kendini bırakması” genç yaştaki kadınlarca kadınlara yönelik bir eleştiri olarak sunulsa da, daha ileri yaştaki kadınlar ev içi ve ev dışında sorumluluklarının fazlalığı ile güzellik beklentisi arasındaki çelişkiyi özetleyen hatırlatmalarda bulundular:

“Yok öyle orama da bakayım, burama da bakayım falan. Nasıl yapcan? Burada kaç saat ya sürekli oturarak ya sürekli ayakta çalışıyoz, eve gidince de durmuyoz. Benim vaktim olsa önce dinlenirim. Dinlenmeye bile vakit yok ki.”

“Söylemek kolay öyle genç yaşta. Hele bi zaman geçsin de. Ağrılardan vakit kalmaz ki.”

Tesettürlü olmayan katılımcıların azımsanmayacak bir kısmı daha önce, diğer çalışanlar tarafından farklı muameleye tabi tutulduklarına ilişkin ifadelerde bulunduğundan, katılımcılarla “kadının giyinişi tacizi belirler/kadının giyinişi tacizi belirlemez” iddiaları temsili iki grup üzerinden tartışılmış, bu tartışmadan çıkan notlar katılımcıların tamamı ile değerlendirmeye alınmıştır. Nitekim katılımcılardan biri, yaşadığı deneyimi aktararak önemli bir tartışma alanı açmıştır.

“Dış mekana, sokağa çıktığımda kapalı bir bayan olarak gözleriyle ayak üstü taciz e(diyorlar).”

--*--

Atölyede katılımcıların çalıştıkları departmanlara göre meslek hastalıkları üzerinde durulmuş çalışırken almaları gereken önlemlere yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Neredeyse bütün katılımcılar omurilik düzleşmesi ve varis problemi olduğunu ifade etmiş, bir kısmı bu nedenle tıbbi yardım aldığını da belirtmiştir. İştih kaybının, diğer hastalıklar gibi rahat gözlemlenebilir etkileri olmaması dolayısıyla çalışanların en fazla göz ardı ettiği risk olduğu kanısına varılmıştır.

Kadın ve erkek cinselliğinin toplumsal olarak farklı şekillerde kuruluşu, kadınlar için hem cinselliğin rahat bir biçimde yaşanmasını güçleştirmekte hem de cinsel sorunların paylaşılmasında sıkıntı yaratmaktadır. Bu durum, kadınların evlilik içi tecavüz gibi şiddet biçimlerini, erkek cinselliğinin bir başka yönü olarak görmelerine yol açabilmektedir. Katılımcılarla bu konuya ilişkin bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'na (TCK) göre zorla evlendirilme ve bekaret kontrolü suçtur. Cinsel taciz (cinsel içerikli laf atmalar, rahatsız edici davranışlar) ve cinsel saldırı (kişinin fiziksel olarak taciz edilmesi) de TCK'da suç olarak belirlenmiştir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında bir kadın örgütünden ya da belediyelerin danışma merkezlerinden destek alınmalı ve Savcılığa başvurulmalıdır.

Katılımcıların doğum kontrol yöntemleri konusunda çoğunlukla izleyici bir konumda yer almayı tercih etmesi, geleneksel ve en düşük koruyuculuğu olan doğum kontrol yöntemlerinden biri olan takvim yöntemini kullandığı şeklinde yorumlanabilir.

Kadınlar yasalar gereği gebelik boyunca bir sağlık görevlisinin düzenli kontrolü altında olabilir, doğumun yeri ve şekli konusunda bilgilendirilerek istediğini seçer, gebeliği önleme ve sonlandırma yöntemleri hakkında bilgi sahibi olur, istediği sayıda çocuk yapar, doğum yaparsa bebeğin bakımı konusunda sağlık hizmetlerinden faydalanır.

Alınan değerlendirmelerde iki katılımcı kürtajla ilgili bilgilendirmelerden rahatsız olduğunu belirtmiş olması dikkate değerdir. Bu rahatsızlığın iki kişiden daha fazla katılımcı için sözkonusu olması da beklenilebilir bir durumdur. Gebeliğin önlenmesi ve/veya sonlandırılması konusundaki bu rahatsızlığın ortaya çıkışında geleneksel yanlış inanışların yanısıra, son dönem Türkiye güncel politikasında kürtaj ile ilgili olumsuz anlatıların ağırlık kazanmasının etkili olduğunu söylenebilir.

--*--

Üçüncü günün sonunda kadına yönelik şiddet konusu önceki günlerde işlenen konularla ilişkilendirilerek tartışıldı. Ekonomik, fiziksel ve psikolojik şiddet, kadınlara yüklenen toplumsal roller üzerinden ele alındı. Tartışmanın sonunda katılımcılara şiddet ya da şiddet ihtimaliyle karşılaşmaları durumunda kullanabilecekleri mekanizmaları içeren bir cep broşürü verildi. Şiddet konusuna “şiddet içermeyen ilişki biçimleri” bağlamında “Dayanışma” başlıklı son atölyede tekrar değinilmiştir.

Katılımcıların evde uygulanan şiddet- ev dışında uygulanan şiddet, eşlerince uygulanan şiddet-(özellikle kız)çocuklarına uyguladıkları şiddet, fiziksel şiddet-ekonomik ve psikolojik şiddet arasında değer açısından bir ayrım yaptığı görülmüş, bu nedenle bu türden kalıpyargıların tartışılmasına ağırlık verilmiştir.

Dayanışma

“Benim ablam sıkındısını baylaşıyor. İçini bize döküyor. Rahatladım diyor. Bu sıkındıyı paylaşmasan iyi gelmiyor.”

Bir katılımcı

Dayanışma başlıklı atölyeye katılımcıların atölyenin başından itibaren gözlemledikleri bir arkadaşlarına hediyelerini vermeleri ile başlandı. Katılımcıların birbirlerine çoğunlukla kişisel hediyeler yerine ev eşyası gibi aile bireylerinin kullanımı için alınmış hediyelerin seçilmesinin cinsiyetle ilişkisi tartışılmıştır.

Bu çalışmayla kadınların sıkıntılarının ne kadar ortak olduğunu, hayatlarımızı erkeklere sorarak yaşamak zorunda kaldığımızı öğrendim. Hiç konuşmayan insanların gülerken konuşabildiğini gördüm. İnsanlar birbirlerinin suratına bakabilmeye, selam vermeye başladılar. Diyaloglar bile çok farklılaştı. Ben de bu çalışmada, hayatta yapmayacağımı düşündüğüm şeyleri rahatlıkla yaptım. Öz güvenim çok yerine

geldi. Artık içimde bir şey tutmamam gerektiğini farkettim. Aileme de içimde sakladığım şeyleri söyleyebilir hale geldim. Bilgi edindim.

Eğitim devam etmeli. Çalışanlar eğitimi birbirilerine anlatmışlar, bir sürü insan katılmak istiyor.

Sezen Ataselim/İnsan Kaynakları Bölümü ve Katılımcı

Katılımcıların dayanışmaya ilişkin öne çıkan sıkıntılarında biri emeklerine karşın eşleri tarafından teşekkür edilmediği idi. Bazen de yok sayılma yoluyla aşağılandıklarını dile getirdiler. Örneğin bir katılımcı şu ifadeyi kullandı:

“Sabah çıkarken ya da önceki akşam ertesi günün yemeğini yapmış oluyorum. Çoğu zaman eve geliyorum bana hiç yemek kalmamış oluyor, beni hiç düşünmemişler bile. Sanki o evde yaşamıyorum!”

Öte yandan katılımcılar kayınvalide veya annelerinden sıklıkla *"Siz şimdi çok rahatsızsınız, biz sizin zamanınızda ne çok çekerdik"* gibi cümleler duyduklarını belirttiler. Büyüğe saygı, haksızlık olduğu düşünüldüğü halde bu haksızlığın dile getirilmemesi gerekliliğini ifade eden bir saygı biçimi olarak karşımıza çıktı.

Cinsiyete dayalı kalıpyargıların kadınlar arasında iletişimi zorlaştırıcı boyutlarının tartışılması amacıyla üç rol oyunu yapılarak; yargılayıcı, aktif ve pasif dinlemeye dayanan ilişki biçimlerinden örnekler paylaşıldı. Anne-çocuk ilişkisi, kadınlar arası ilişki, eşlerle ilişki, aile büyükleriyle ilişki sözel ve sözel olmayan boyutları ile ele alındı. Rol oyunları ve tartışmalar cinselliğin konuşulması, şiddetle ilgili deneyimlerin aktarılması, kişiler arasındaki yaş farkının ilişkiye yansımaları, işe yeni gelen biri ile ilişki örnekleri üzerinden kurgulandı. Bütün örneklerde görünmezleştirme, dalga geçme, küçümseme, çifte cezalandırma durumları

tartışılacak şekilde oluşturulmuş, bir hatanın nasıl karşılanması gerektiği, ortak karar alma yolları üzerinde durulmuştur.

Ben eskiden hiçbir şey paylaşmazdım. İnsanları kendimden yüksek görüyordum. Onlar bilgili ben cahilim, derdim. Artık konuşuyorum, rahatlıyorum. Önceden tek benim sıkıntım var sanıyordum.

Bu çalışmada eğlendim, hiç kendimi sıkmadım, bir şeyler öğrendim hem. Mesela ben çok iş yapıyormuşum ama sanki hiçbir şey yapmıyormuşum gibiydi. Eşime, çocuklarıma hizmeti iş olarak görmüyordum.

Arkadaşlarla da ilişkim değişti. Mesela geçen gün kolumdan tutup “Bize bir türkü söyle” dediler. Hiç konuşmasak bile yüzlerimizdeki ifade, gülücük değişti. Daha önceden bu yoktu.

Yönetimin böyle bir şeyi önemsemesi de çalışanlarına önem verdiğini gösteriyor

Perihan Kurt/Katılımcı

SORUN ALANLARI VE ÖNERİLER

Bilindiği gibi, kadınların sırf kadın olmaları dolayısıyla karşı karşıya kaldıkları durumların farkında olmaları, bu farkındalığın bir dönüşüme evrilmesi için yeterli olmamaktadır. Bunun için ev, işyeri ve sokak, hiç değilse kadınlar açısından bu dönüşümün gerçekleştirilebileceği olanaklarla ters düşen koşullar içermemelidir. Bir katılımcının “Evdeki yaşantımız ve kültürümüz ayrı, dışarıdaki ayrı” cümlesiyle farklı bir açıdan özetlediği durum, cinsiyet eşitliği çalışmalarından sonra daha da derinleşebilmekte, bu derinleşmenin bir dönüşüme vesile olup olmayacağı neredeyse bütünüyle kadınların sorumluluğuna bırakılmaktadır. Ancak bu türden bir dönüşüm sınırlı olduğu gibi, kişinin kendini suçlama eğilimini pekiştirebilecek bir dönüşüm de olabilir. Bu nedenle devletler ve işyeri sahiplerinin kamusal alanın, iş koşullarının cinsiyet temeli gözetilerek düzenlenmesinde sorumluluk üstlenmesi önem taşımaktadır. Özellikle de kadınların katılımının geleneksel yargularla en fazla engellendiği alanlardan biri olan çalışma yaşamı diğer alanlardaki dönüşüm için teşvik edici olabilmektedir.⁶

- ✓ Çalışmanın ilk aşamasında alınan beklenti ve korkularda, çalışma sürecindeki uygulamalarda ve çalışma sonucunda alınan değerlendirmelerde özgüven ihtiyacı farklı şekillerde karşımıza çıktı. Değerlendirmelerde belirtilen özgüvene yönelik olumlu bildirimler, katılımcıların bu doğrultuda yapılacak çalışmalara açık olduğunu, özgüvenin sağlanmasına yönelik çalışmaların kısa zamanda sonuç vereceğini ortaya koydu.

Bu anlamda özellikle kadınları cinsiyet temelli güçlendiren, kentsel alanı kullanmaları, kendilerine özel faaliyetlerde bulunmaları ve özellikle de yeni şeyler denemeleri konusunda cesaretlendirici uygulama ve düzenlemeler, hata yaptıklarında dışlayıcı olmayan ve hatanın sonuçlarının paylaşılmasına yönelik kurallar özgüvenin sağlanmasında kadınlar açısından teşvik edici olmaktadır.

Örneğin, katılımcıların düşüncelerini yazılı ve sözlü olarak ifade etmek açısından yaşadığı zorluğun giderilmesine yönelik farklı çalışmalara yer verilebilir. Özellikle bir terapi yöntemi olarak kullanılan “tekstil sanatı” uygulamalarının bu alanda verimli olabileceği düşünülmektedir.⁷

⁶ Nitekim bu nedenle, raporun sonunda “Sorun Alanları ve Öneriler” başlıklı bir bölüm yer almaktadır.
⁷ Örn bkz.

“Using Textile Arts and Handcrafts in Therapy with Women – An Interview with Ann Futterman Collier”, <http://www.jkp.com/blog/2012/02/interview-ann-futterman-collier-using-textile-arts-and-handcrafts-in-therapy-with-women/>

- ✓ Çalışma süresinde her gruptan en az üç şahsi görüşme talebi ile karşılaşıldı. Bu durum çalışmaya ve çalışmanın devamına duyulan ihtiyacın bir göstergesi olarak ele alınmalıdır. Yapılan görüşmelerde ekonomik, cinsel ve fiziksel şiddet konusu öne çıktı.
- ✓ Katılımcıların bedenleriyle bir şeyler yapmalarını gerektiren uygulamalarda bedenlerini kullanmaktan çekindikleri görülmüştür. Bu nedenle bedenin farklı biçimlerde kullanımına ve algılanmasına olanak tanıyan spor vs.. imkanların teşvik edilmesi önem taşımaktadır.

*Katılımcılara verilen el kitapçıklarında Esenyurt ve Avcılar Belediyesi'nde ücretsiz olarak faydalanabilecekleri spor olanaklarına ilişkin bir liste sunulmuştur.

- ✓ Özellikle genç kadınların çalışmak konusunda geleneksel yargılarla daha fazla karşı karşıya oldukları gözlemlendi. Bir anlamda "isyankar kızların" çalışmak istediği algısı hakim olduğundan, bilhassa genç katılımcılarca çalışmak daha ziyade "evlenene kadar yapılacak bir iş" olarak ortaya konuldu. Genç kadın çalışanlarla istihdam üzerine yapılacak bir çalışmanın bu nedenle çok faydalı olacağı düşünülmektedir.
- ✓ Kadınların toplumsal ve siyasal hayatta karar mekanizmalarına katılımı büyük önem taşımaktadır. Bu katılımın işyerine ilişkin ayağı olarak, işçi temsilcilerinin büyük çoğunluğu kadın olan çalışanlarca seçimi önerilmektedir.
- ✓ Babası eve tek başına dönmesine izin vermediği için çıkış saatinden iki saat sonraki servisi bekleyen katılımcılarla karşılaşıldı. Servis saatlerinin bu türden cinsiyete bağlı durumlar gözetilerek gözden geçirilmesi önerilmektedir.
- ✓ Katılımcılar Maydın çoraplarının karşısındaki boş arazide erkeklerin arabalarıyla içki içtiklerini, bu yüzden zaman zaman daha uzak bir yolu kullandıklarını, böylelikle ulaşım zamanlarının arttığını belirtmişlerdir.
- ✓ Koruyucu iş malzemelerinin kullanımı, mesleki hastalıklar konusunda yapılacak özel bir çalışma, kadınların bedenleriyle ve işle olan ilişkisini güçlendireceği düşüncesiyle özellikle önerilmektedir.

Caroline Liebman, "From Oppression to Expression: Textiles' Ability to Provide a Gateway for a Truly Feminist Art", <http://voices.yahoo.com/from-oppression-expression-textiles-ability-to-3502731.html>

Brenda D Phillips, "Using Women's Textile Work to Teach Women's Studies and Feminist Theory", *Feminist Teacher*, 9 (2), 1995, 89-92.

Katılımcıların bir kısmı siyah kumaştaki siyah çizginin makine korunmasından görünmediğini, örgüden gelen fazlanın alınması için makine korumasını çıkarmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Dikim bölümünde de yüksek ses olduğu ancak kulak tıpacı kullanılmadığı belirtilmiştir. Varis, görüldüğü kadarıyla en sık şikayet edilen meslek hastalığıdır. Katılımcılar varis nedeniyle ağrı yaşadıklarını, bu durumun evdeki zamanlarını da güçleştirdiğini belirtmişlerdir. Kadınların hem evde hem işte, yani çift mesai ile çalıştığı düşünüldüğünde meslek hastalıklarının kadınların hayatındaki engelleyiciliği daha net anlaşılacaktır. Bu nedenle fabrika doktorunun kadınların bu çifte mesaisini gözeten önerilerde bulunması, fabrikanın varisin oluşmasını önlemeye yönelik işönelmleri alması önerilmektedir.

- ✓ Kadınların sendikal katılımı, sendikaların çalışma yaşamında varolan ayrımcılıkla mücadele etmek için de temel örgütlenme biçimleri olmasının yanı sıra, kadınlara bir sosyal faaliyet alanı yaratması itibariyle önemlidir. “Kadınlar sendikalara üye olmanın ötesinde bu örgütlerde aktif konumlara gelerek sadece sınıf ve katman olarak çıkarlarını değil cins olarak çıkarlarını korumak zorundalar.”⁸
- ✓ Dilek-şikayet kutularına bir uzman yönlendiriciliğinde hazırlanmış taciz formlarının konulması önerilmektedir. Bu formların işlerlik kazanması için, elbette kutuların kullanımına yönelik hatırlatmaların yapılması önem taşımaktadır.
- ✓ Erkek çalışanlar arasındaki pornografik nitelikli konuşma ve küfürlerin iş alanlarındaki denetimi kadınların fabrika içerisinde rahat hareket edebilmesini sağlar. Dilek-şikayet kutuları konusunda bilgilendirme yapılırken, bu konuya bilhassa dikkat çekilebilir.
- ✓ Departmanlar içindeki görevlendirmenin cinsiyet rollerini pekiştirecek şekilde yapılmaması.⁹
- ✓ Kadın şeflerin sayısının artırılması, şeflere yönelik cinsiyet eşitliği çalışması
- ✓ Regl dönemleri için kolaylıklar sağlanması gerekmektedir. Tuvalet kullanımının sınırlandırılmaması ve şeflerin bu konuda bilgilendirilmesi, ayda 1 gün regl izni

⁸ Gülay Toksöz, “Kadın Çalışanlar ve Sendikal Katılım”, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/49/3/34_gulay_toksoz.pdf, s. 441. Bu konuda ayrıca bkz Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası, “Kadınlara Sendikalara, Sendikalara Kadınlar”, İstanbul: Petrol-İş Yayını, 2007.

⁹ Bu konuda bkz. Bu rapor s. 9.

verilmesi, regl döneminde kaynaklanabilecek iş yavaşlatmanın haklı fesih sebebi sayılamayacağına ilişkin bir düzenlemenin yapılması önerilmektedir:

Regl dönemlerinin kadınlar açısından çalışmayı zorlaştırıcı etkisine dair çok sayıda çalışma bulunmaktadır.¹⁰ Regl bir hastalık olmamakla birlikte tıpkı doğum gibi cinsiyete bağlı özel bir durumdur. Bu nedenle Rusya 2013 yılında aylık 2 gün ücretli regl iznine yönelik düzenlemeyi meclisten geçiren ilk Avrupa ülkesi olmuştur. Rusya dışında Japonya, Endonezya ve Kore'de ücretli regl izni uygulanmaktadır. Toyota (2005 yılında) başta olmak üzere bazı şirketler bu izni kadınların sağlığı ile ilgili hükümlülükleri ve iş kalitesinin artırılmasına yönelik beklentileri nedeniyle uygulamaktadır.¹¹

- ✓ Tesettürlü kadın çalışanlar uzun kollu çalışma gömleği kullanamadıklarında çift kat giyinmek zorunda kaldıklarını, bu durumun özellikle yazları çalışmayı güçleştirdiğini belirtmişlerdir.
- ✓ Memteks'te, anlaşılır biçimde, iş saatinde yapılacak aramalar kısıtlanmıştır. Ancak katılımcılar özellikle acil aramalar konusunda sıkıntı ve gerilimler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Evde çocuk başta olmak üzere bireylerin bakımı ve esenliğinden asli olarak sorumlu olanın kadınlar olması nedeniyle, acil bir durumda ilkin kadına ulaşılmaktadır. Bu nedenle iş saatindeki acil aramaların cinsiyet meselesi düşünülerek yeniden düzenlenmesi önerilmektedir.
- ✓ Bir toplumda kadınlar erkeklere göre dezavantajlı konumda bulunduğu gibi, kadınlar içerisinde de dezavantajlı gruplar vardır. Özellikle engelli kadınlar, eski seks işçileri ve trans kadınlar iş bulmada ciddi sıkıntılar yaşamakta, bu durum onların çeşitli psikolojik, ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle Memtek'in istihdam planlamasında kota vs uygulamalarla bu unsurun gözetilmesi, diğer fabrikalar açısından da örnek oluşturabilecek önemli bir adım olacaktır.

¹⁰ Bu konuda kapsamlı bir tartışma için bkz Kuntala Lahiri-Dutt and Kathryn Robinson, "period problems' at the coalface", *Feminist Review*, 89 , 2008, ss. 102-121.

¹¹ Türkiye'de 16/06/2004 tarihli, 25494 sayılı ağır ve tehlikeli işler yönetmeliğinin 6.maddesinde;"kadınlar, ay hali günlerinde ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmazlar. bu günlerin sayısı 5 gün olarak hesap edilir. Daha fazlası için hekim raporuna göre hareket edilir. Ay halinin başlangıcı işçinin ihbar tarihidir." İfadesi yer almıştır. Ancak ilgili yönetmelik 2012 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

- ✓ Kadın işçilerle yapılan çalışmanın süreklilik kazanması açısından yöneticiler ve şeflerle de cinsiyet eşitliği çalışmasının yapılması özellikle önerilmektedir.
- ✓ Yine çalışmanın sürekliliğinin sağlanmasını sağlayacak bir başka olanak, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik şirket düzeyinde yapısal bir düzenlemenin yapılmasıdır. Çalışmanın yürütüldüğü üç grupta, üç ayda bir ayrı ayrı yapılacak görüşmelerden çıkan talep ve şikayetlerin değerlendirildiği, fabrika çalışma ilkeleri ve metinlerinin cinsiyet temelinde gözden geçirildiği, fabrikalar düzeyinde örnek teşkil edebilecek bir Cinsiyet Eşitliği Komisyonu oluşturulması önerilmektedir. Komisyon üyelerinin bir toplumsal cinsiyet uzmanı ve iki fabrika yetkilisinden oluşmasının verimli olacağı düşünülmektedir.
- ✓ Mevcut İş Kanunu'na göre yaşları ve medeni halleri ne olursa olsun, 150'den çok kadın işçi çalıştırılan işyerlerinde, 0-6 yaşındaki çocukların bırakılması ve bakılması, emziren işçilerin çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından, çalışma yerlerinden ayrı ve işyerine yakın bir yurdun kurulması zorunludur.

YAŞAMIN HER ALANINDA EŞİTLİK, BAKIM HİZMETLERİNDE ORTAK SORUMLULUK

Kadınların ve erkeklerin toplumsal hayatın her alanında eşit haklarla yer alması için bakım hizmeti yükümlülüklerinin eşitlikçi bir şekilde paylaşılması gerekiyor. Kadın hareketi olarak bu paylaşımına yönelik yasal ve kurumsal taleplerimizi uzun zamandır dile getiriyoruz. Çocuk bakım hizmetinin bir "hak" olması noktasından hareketle 14 ilde birçok kadın, kadın örgütü, sendika ve meslek örgütlerindeki kadın yapıları olarak çocuk bakımının nasıl olması ve kim(ler) tarafından karşılanması gerektiğini tartışmak üzere atölye çalışmaları yürüttük, tespit ve taleplerimizi belirledik.

- * Çocukların yetiştirilmesi sadece kadınların değil erkeklerin de sorumluluğudur.
- * Bakım hizmetleri, özellikle çocuk bakımı, kamu tarafından sunulması gereken bir hizmet, bir sosyal haktır.
- * Çocuk bakımı hizmetinin kadınların sorumluluğunda görülmeyip kamu tarafından sunulması, kadınların çalışma yaşamı dahil toplumsal hayatın her alanına katılmalarının ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının bir aracıdır.
- * İş ve ev yaşamının uyumlaştırılması sadece kadınlar üzerinden tartışılmamalıdır.
- * Bu durum, sosyal devletin küçüldüğü bir süreçte, tüm bakım hizmetlerini ev içine devrederken, ev içindeki tüm yükün de toplumsal rolleri çerçevesinde kadınların sırtına yüklenmesini beraberinde getirmektedir.

* Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bu noktada daha da artmaktadır ve dolayısıyla hem Anayasa'nın 10. Maddesine, hem Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne ve hem de AB direktiflerine aykırıdır.

Bu nedenlerle, çocuk bakım ve eğitimiyle (ve diğer bakım hizmetleriyle) ilgili düzenlemelerin, aşağıdaki noktaların dikkate alınarak yapılmasını talep ediyoruz:

Çocukların yaşadığı her yerde, her çocuğa uygun kreş!

* Çocuk, yaşlı, engelli ve hasta bakımı gibi bakım yükümlülükleri yalnızca kadınların değil tüm toplumun paylaşması gereken bir sorumluluktur. Kaliteli ve ulaşılabilir bakım hizmetleri devlet tarafından sunulmalı ve ayrıca erkekler tarafından paylaşılmalıdır.

* Çocuk bakım ve eğitim hizmetleri tüm ebeveyn ve çocuklar için bir hak haline getirilmelidir.

* Mahalle kreşleri, işyeri kreşleri, Organize Sanayi Bölgesi (OSB) kreşleri gibi birçok kreş modeli var olmalı, çocuklarımızı nasıl bir kreşe göndereceklerinin tercihi ebeveyne bırakılmalıdır.

* Kreşler, kolay ulaşılabilir, ücretsiz, nitelikli ve özellikle vardiyalı çalışanların çocukları için 24 saat açık olmalıdır.

* Bakım hizmeti veren kurumlarda hem kadın, hem erkek çalıştırılmalıdır. Çalışanlar, çocuk gelişimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi almış olmalı ve her türlü ayrımcılık pratiğinden ve söylemlerinden uzak durmalıdırlar.

* Eğer ebeveyn dışarıda çalışıyorsa, çalışma düzeneğine (vardiya sistemi, part-time, vb.) uygun olarak ve çalışma biçimi gözetilmeden işyerinde çalışan herkes için emzirme odası ve bakım hizmeti olanağı sağlanmalıdır.

* İşyerlerinde emzirme odası ve çocuk bakım hizmeti verilmesi zorunluluğu kadın çalışan sayısı üzerinden değil, toplam çalışan sayısı üzerinden uygulanmalıdır.

* Özellikle ebeveynin evde ya da dışarıda tam gün çalıştığı bir düzende, kreş hizmeti vermenin yanı sıra, 4+4+4 sistemi nedeniyle yarım gün okula giden ilköğretim öğrencilerinin gün içinde ders çalışıp, sosyalleşebilecekleri merkezlerin oluşturulması gerekmektedir.

* Kreşlerin denetim ilkelerinin belirlendiği yönerge çıkarılmalıdır ve kreş denetimleri ebeveynlerin de içinde bulunacağı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı çalışan sosyal çalışmacı ve ilgili uzmanlar ile STK'lardan oluşan bir kurul tarafından

belli sürelerde yapılmalıdır.

* Kreşlerle ilgili yönetmelik ve esaslar net ve uluslar arası standartlara uygun olmalı, var olan iktidara göre kreş politikaları şekillenmemelidir.

* Yerel yönetimlerin kreş açması için yerel yönetimler yasasında gerekli değişiklik yapılmalıdır.”¹²

¹² <http://www.kreshaktir.org/>

KATILIMCILARIN DEĞERLENDİRMELERİ

Gelen değerlendirmeleri tanışıp kaynaşmayla ilgili değerlendirmeler, Bilgi edinme ve öğrenmeyle ilgili değerlendirmeler, psikolojik güçlenme ile ilgili değerlendirmeler ve cinsiyet eşitliğine ilişkin bildirimlerle ilgili değerlendirmeler şeklinde gruplandırmak mümkündür. Örnek niteliğindeki değerlendirmelere yer verilmiş, tekrar olabilecek değerlendirmeler aşağıda yer almamıştır:

- *Sima olarak bildiğimiz ama tanışmadığımız arkadaşlarımız vardı, isimlerini öğrendim*
- *Tanıştık, arkadaşlıklarım pekiş(ti)*
- *Tanımadığımız arkadaşlarımız vardı, onları tanıma fırsatımız oldu*
- *Katkısı olan herkese teşekkür ederim, arkadaşlarımı tanıdım.*
- *İnsanların bu çalışmadan sonra birbirlerine karşı daha açık olduklarını gördüm. Bu çalışma çok hoşuma gitti, inşallah yine olur. Kendime daha çok güvenim arttı.*
- *Tanışma çok güzel oldu, bu yöntem çok iyiydi. Bir nevi güven açısından, beklentilerimizden bir adım daha ileri gitmemizi sağladı.*
- *Hepsi çok güzeldi. Ben çok eğlendim. Bir o kadar da bilgilendim.*
- *Herkesi mutlu edecek bir çalışma yapıldı. Herkes farklı bakış açısında olduğu için toplumumuzda yaşanan fikir ayrılıklarından çıkan çatışma örnekleri yapıldı, güzeldi.*
- *Faydalı bilgiler öğrendim, iyiydi*
- *Benim için her şey çok güzel geçti. Çok da zevk aldım ben bu eğitimden.*
- *İletişim konusunda kendimin ne kadar yanlış olduğumu anladım. Bana hatalarımı gösterdi, güzel bir uygulamaydı*
- *Biz ne kadar eşlerimizle konuşsak, yine onlar bildiklerinden vaz geçmeyecekler. Yinede konuşmak güzeldi.*
- *Evdeki işbölümüne eşimin katılmasını istiyorum.*
- *Evde kadının çalışması kadar erkeğin de çalışması normaldir. Kadının çalıştığı parayı dilediğince harcama hakkı vardır.*

- *Midenin nasıl bir şekli olduğunu bilmiyordum, onu öğrendim*
- *İç organları öğrenmek çok hoşuma gitti*
- *Kendime karşı özgüven duymaya başladım*
- *(Cinsiyet eşitliği çalışması) kendime karşı güvenimin gelmesini sağladı*
- *Kadın ve erkeğin özgürce dışarı çıkıp gezebilmesini isterim*
- *Kadınlar işte çalışıyorsa erkekler de evde işbölümü yapmalı*
- *Erkek ve kadın eşittir*

KAYNAKÇA

- Acker J., "Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organisations", *Gender&Society*, 4 (2), 1990
- Bora A. ve Üstün İ., 'Sıcak Aile Ortamı', İstanbul: TESEV, 2005
- Cava R., *Escaping The Pink Collar Ghetto: How Women Can Advance In Business*, Toronto: Key Porter Books, 1988
- Dedeoğlu S., *Türkiye'de Tekstil Sektörü ve Kadın İşçiler Kitabı*, ILO Türkiye Ofisi. - Ankara: ILO, 2012
- Dutt K. L. and Robinson K., "Period Problems' At The Coalface", *Feminist Review*, 89 , 2008, ss. 102-121
- Frith H., "The Politics of Girls' Friendships", *Feminism&Psychology*, 14 (3), ss. 357-360
- Hsu P ve Roth M., "Understanding Beliefs, Identity, Conceptions, and Motivations from a Discursive Psychology Perspective", *Springer International Handbooks of Education*, 24, 2012
- Liebman C., "From Oppression to Expression: Textiles' Ability to Provide a Gateway for a Truly Feminist Art", <http://voices.yahoo.com/from-oppression-expression-textiles-ability-to-3502731.html>
- Lopez E. M., "A Test of the Self-Consistency Theory of the Job Performance-Job Satisfaction Relationship", *The Academy of Management Journal*, 25(2), 1982
- Scharff C., "It is a Colour Thing and a Status Thing, Rather Than a Gender Thing", *Feminism&Psychology*, 2 (4), 2011
- Schwalbe M. L. ve Staples C. L., "Gender Differences in Sources of Self-Esteem", *Social Psychology Quarterly*, 1991, Vol. 54, No. 2, 158-168
- Seefeldt L., "Gender Stereotypes Associated with Altruistic Acts", <http://www2.uwstout.edu/content/rs/2008/10Gender%20Altruism%20for%20publication.pdf>, Erişim Tarihi 02.07.2013
- Petrassi D., "For Me The Children Come First: A discursive Psychological Analysis of How Mothers Construct Father's Roles In Childrearing and Childcare", *Feminism&Psychology*, 22 (4), 2012
- Phillips B. D., "Using Women's Textile Work to Teach Women's Studies and Feminist Theory", *Feminist Teacher*, 9 (2), 1995, 89-92
- Purcell M., "The Self-Confidence Formula for Women", <http://psychcentral.com/lib/the-self-confidence-formula-for-women/000726>, Erişim tarihi: 01.08.2013
- Thimm J. C. Ve Holte A., Tim Brennen, Catharina E. A. Wang, "Hope And Expectancies For Future Events In Depression", *Front Psychology*, 4: 470, 2013

Toksöz G., "Kadın Çalışanlar ve Sendikal Katılım", http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/49/3/34_gulay_toksoz.pdf, s. 441. Bu konuda

"Using Textile Arts and Handcrafts in Therapy with Women – An Interview with Ann Futterman Collier", <http://www.jkp.com/blog/2012/02/interview-ann-futterman-collier-using-textile-arts-and-handcrafts-in-therapy-with-women/>

Weiler A., Social Dialogue And Gender Equality İn The European Union, Geneva: International Labour Organization, 2013

Wiggins S. ve Potter J., "Discursive Psychology", The Sage Handbook of Qualitative Research in Psychology, Sage, 2001

Cinselliğimiz Var!, İstanbul: Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, 2013

Dünya Sağlık Örgütü, Cinsel Haklar metni, 2004

ILO; Memorandum of Understanding signed for Decent Work Country Priorities", <http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/ankara/info/memorandum.htm>

"Kadın Cinselliği", *Görünüm*, Nisan 2013

"Kreş Haktır", <http://www.kreshaktir.org/>

"Korkular ve Kaygılar", http://www.hedefpsikoloji.com/korku_ve_kaygilar.html

Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu, Cinsel Haklar Bildirgesi, 2008

"Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet", Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009 ve Mor Çatı Kadın Sığınağı İzleme Raporu, İstanbul, 2012

Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası, "Kadınlara Sendikalara, Sendikalara Kadınlar", İstanbul: Petrol-İş Yayını, 2007

WAS Dünya Cinsel Sağlık Birliği, Cinsel Haklar Bildirgesi, 1999

25494 sayılı Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği